

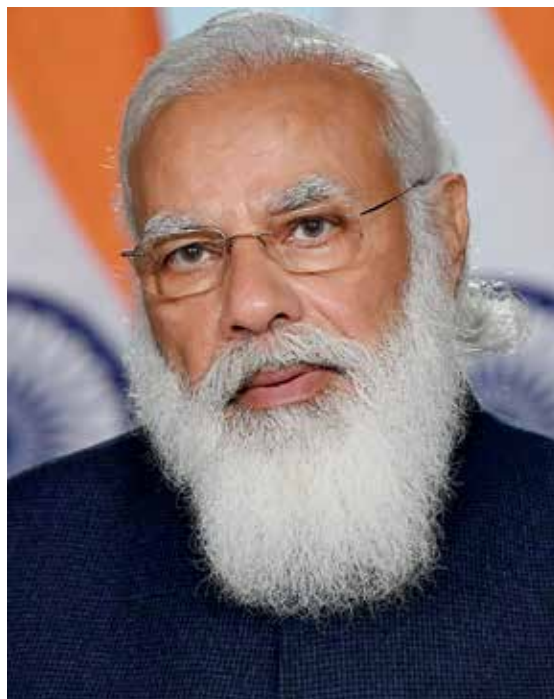
מזרח (תיכון) חדש: השתלשלות מעורבותה של הודו במזרח התיכון

מרצון לשרוד ועד לשאיפות למיצוב כמעצמה. עדיין לא ידוע איזו צורה תלבש הברית החדשה בין הודו, איחוד האמירויות, ארצות-הברית וישראל, אך ברור שהיא מסמלת שלב חדש במרוץ הכלכלי העולמי. ישראל ושכנותיה ירוויחו מכך שהמעצמות, ובמיוחד מעצמה כמו הודו, מכירות ביתרונות של פעילות אקטיבית בזירה המורכבת של המזרח התיכון

מאמר זה יבחן כיצד נפתח מרחב הפעולה של הודו במזרח התיכון בכלל ובישראל בפרט, תוך תיאור האתגרים שניצבו בפני מדיניות החוץ ההודית במזרח התיכון והשפעתם על היחסים בין הודו לישראל.

צעדים ראשונים: אִי־הזדהות

בתחילת דרכה העצמאית של הודו בחרה מפלגת הקונגרס בראשות ג'והרלל נהרו באופן מודע במדיניות של אִי־הזדהות. באוגוסט 1947 השתחררה הודו מעול השלטון הקולוניאלי של בריטניה, וכמו מדינות רבות נאלצה להתמודד עם מספר לא מבוטל של אתגרים מבית ומחוץ. שסעים תרבותיים, דתיים ומעמדיים חברו ליחסי חוץ מורכבים עם שכנותיה בתת-המערכת של אסיה. טראומת החלוקה בין הודו לפקיסטאן השפיעה על עיצוב מדיניות החוץ ההודית, ובעקבות כך ביקשה

נרנדרה מודי. במקביל למעבר של הודו מאִי־הזדהות ליצירת ריבוי קשרים במערכת האזורית, מתרחש גם שינוי ביחסה לסכסוך הישראלי-פלסטיני. צילום: ויקיפדיה

הודו לשמור על עצמאות בתחום ניהול מדיניות החוץ. נהרו, ראש הממשלה הראשון והאדריכל של מדיניות החוץ ההודית, ראה לנגד עיניו את הצורך לשמור על אוטונומיה אסטרטגית בבניית מדיניות החוץ, ולהשפיע על מהלך היחסים הבין-לאומיים לאחר מלחמת העולם השנייה בין הגוש המערבי לגוש המזרחי. במקביל לקבלת עצמאותה של הודו נכנסה המערכת הבין-לאומית למלחמה הקרה, שחיבה את השחקניות השונות בזירה הבין-לאומית לנקוט עמדה ברורה – המערב או המזרח. עבור המדינות שהשתחררו מהעול הקולוניאליסטי, בחירה במי מן הצדדים לא הייתה אפשרית.² הן חיפשו כמה שיותר סיוע, ולכן בחרו במדיניות של אִי־הזדהות, כלומר הימנעות

בעשורים האחרונים, וביתר שאת עם עלייתו של נרנדרה מודי לשלטון ב־2014, הודו מבקשת יותר מבעבר להיות שותפה בנעשה בזירה הבין-לאומית. עבור ההודים, אזורנו אינו מכונה "מזרח תיכון" כי אם "מערב אסיה" – מרחב חשוב שעימו יש להודו חיבורי ים ויבשה.¹ יחסי המסחר בין האזורים נמשכים כבר 4,000 שנה, כאשר עיקר המשיכה של הודו קשור בייבוא נפט וגז מן המזרח התיכון. השליטה של האימפריה הבריטית בהודו ובמזרח התיכון הפרידה בין שני האזורים, אולם בשנים האחרונות חלה עלייה בהשקעה של הודו באזור בתחומי המסחר, העסקים, הפוליטיקה והביטחון, ומדיניות המפרץ מתחילות להבין את הפוטנציאל שיש להודו כמעצמה חשובה באסיה ובעולם.

סוף המלחמה הקרה הוא נקודת מפנה בעיצוב מדיניות החוץ של הודו, מכיוון שהוא פתח בפניה הזדמנויות חשובות שבאות לידי ביטוי עד היום. אחת ההזדמנויות

הייתה דריסת הרגל במזרח התיכון ושינוי התפיסה כלפי ישראל. מדיניות החוץ ההודית מכוונת לחיזוק מעמדה של הודו במערכת האזורית והבין-לאומית, אך בשנים הראשונות לעצמאותה לא יכלה להרשות לעצמה להגשים את שאיפותיה. אחד השינויים המרכזיים במדיניות החוץ ההודית הוא המעבר ממצב ההישרדות בעשורים הראשונים לעצמאותה מהעול הקולוניאליסטי, זאת מפני שמקבלי ההחלטות רצו להתנער מהבריטים ולנהל בעצמאות ובאוטונומיה מלאה את מדיניות החוץ ההודית. עם עלייתו לשלטון, ביקש נרנדרה מודי למצב את הודו כמעצמה מובילה אזורית וגלובלית. כדי להיות כזאת יש להכניס השפעה באזורים שונים כמו מערב אסיה.

לורן דגן עמוס, דוקטורנטית במחלקה למדע המדינה באוניברסיטת בר-אילן, חוקרת במרכז לחקר מדיניות אסטרטגית ימית וחברת פורום דבורה: נשים במדיניות חוץ וביטחון לאומי

המלחמה הקרה, איבדה הודו את השותפה החשובה ברית המועצות, שתמכה בה דיפלומטית, צבאית וכלכלית. עקב כך חשבה הודו מחדש בנוגע למדיניות החוץ שלה והידקה את יחסיה עם המערב, ובמיוחד עם ארצות-הברית וישראל.⁸ הודו המשיכה להתנגד לבריתות צבאיות נגד מדינות אחרות, והחלה לשתף פעולה עם מדינות שונות ברחבי העולם.⁹

לראשונה נאלצה הודו להתמודד עם תוצאות הבחירות שעשתה בעשרות השנים קודם לכן, ונדרשה לבחון מחדש את השקפת עולמה ואת סדרי העדיפויות שלה. כמו כן, אי אפשר להתעלם ממצבה הפנימי באותה תקופה,¹⁰ שכלל משבר כלכלי לצד משבר פוליטי. כדי לחזק את הודו מבפנים ומבחוץ נדרשו רפורמות מהותיות. בתקופת ממשלת נרהיסמה רא' שיפרה הודו את התחרותיות שלה באופן ניכר, ובעקבות הרפורמות הכלכליות חלו שינויים בתחומים רבים כמו תקשורת, תשתיות כבישים ונמלים. הודו נפתחה לתאגידים בינלאומיים ולהשקעות, וכך עברה מכלכלה מקומית סגורה לכלכלה ליברלית שקידמה עקרונות של שוק חופשי,¹¹ וקירבה אותה לשחקניות השונות במזרח התיכון, ובהן ישראל.

סוף המלחמה הקרה הוא נקודת מפנה בעיצוב מדיניות החוץ של הודו, מכיוון שהוא פתח בפניה הזדמנויות חשובות שבאות לידי ביטוי עד היום. אחת ההזדמנויות הייתה דריסת הרגל במזרח התיכון ושינוי התפיסה כלפי ישראל

הצד הנוסף בהתקרבות לזירת המזרח התיכון הייתה התלות ההודית שהלכה וגברה במשאבים שהגיעו מן האזור, כמו נפט וגז. מדינות המפרץ העשירות מתמקדות בכלכלה גיאופוליטית כדרך לקדם קשרים עם שותפות פוטנציאליות. עבור הודו, ערב הסעודית היא כיום שותפת הסחר הרביעית בגודלה והספקית השנייה בגודלה של ייבוא האנרגיה של הודו (היא מספקת 20% מהדרישה של הודו לנפט גולמי). גורם חשוב שדחף את הודו לעבר מדינות המפרץ היה הסנקציות שהוטלו על איראן ב-2003 והגיעו לשיאן ב-2010. הן הכריחו את הודו לגוון את מקורות ייבוא האנרגיה שלה ולפנות לייבוא ממדינות המפרץ.¹² תוצר ישיר של התלות במדינות המפרץ היה צמצום היחסים עם ישראל, בשל החשש מתגובת העולם הערבי.¹³ לצד זאת, החלה מגמה של נרמול יחסים עם ישראל לנוכח התקדמות במשא ומתן עם מדינות ערב במסגרת ועידת מדריד ב-1991 והסכם השלום בין ירדן לישראל ב-1994. מגמה זו אפשרה ניצנים ראשונים של שיתוף פעולה בין ישראל להודו. מדובר היה בשלב ביניים בהתפתחותה של הודו, שהחלה לצאת מעמדה של אי-הזדהות ולהתקרב למדינות במזרח התיכון מתוך צורך כלכלי ופוליטי.

קפיצת גדילה

בשנות האלפיים נכנסה הודו לשלב חדש בהיסטוריה שלה, שסימל מעורבות ואקטיביות בזירת המזרח התיכון. השינויים שחלו בתקופה זו במזרח התיכון הביאו את הזירה הגיאופוליטית לחוסר יציבות ולהתערבות של שחקנים מדינתיים חיצוניים.

מנקיטת צד ברור במאבק הגושי. הסתמכות על החקלאות וחסדי הגשם הקשו על המדינה העצמאית החדשה להתמודד עם גידול האוכלוסייה והביקוש למשאבים הנלווים לכך. במצב כזה נהרו לא רצה לאבד את הסיכויים לקבל סיוע משני הצדדים במלחמה הקרה ולכן לא ראה לנכון להשתייך לאחד הגושים. הודו הובילה מהלך של הקמת מדינות בלתי מזדהות שבראשן נהרו, ובו כמה עקרונות: כבוד, שלמות טריטוריאלית, דו-קיום, אי-התקפה הדדית, אי-התערבות בנושאים פנימיים ושוויון ותועלת הדדית.³

עם הזמן התגלתה אי-ההזדהות כניטרליות פרו-סובייטית.⁴ כך גם בהקשר למעורבות במזרח התיכון.⁵ למרות המדיניות הרשמית של אי-ההזדהות, הודו גילתה עמדה חיובית ברורה כלפי הצד הערבי. באותה תקופה להודו ולמדינות ערב היה מכנה משותף של מדיניות חילונית וקידום סוציאליזם. נוסף על כך, הודו הבינה כי עליה לגייס את התמיכה של מדינות ערב בכל הקשור לסכסוך בינה לפקיסטאן. מבחינת המערכת האזורית, המדינות הערביות התאחדו סביב התנגדות לבריתות האמריקניות (ברית בגדאד).⁶ מגמה זו תאמה את האוריינטציה הפרו-סובייטית של הודו, שביקשה לנטרל את כוח ההשפעה של פקיסטאן, אך בשל יחסי הכוחות במערכת הבינלאומית במלחמה הקרה, היכולות של הודו במזרח התיכון היו מוגבלות. הודו מעולם לא קיבלה את הסיוע הדיפלומטי מהעולם הערבי כפי שציפתה. בכל הנוגע לסכסוך ההודי-פקיסטאני, דווקא ישראל הייתה זו שתמכה בהודו בשנות ה-60 וה-70 של המאה ה-20. ישראל העבירה להודו נשק וציוד מתוך תקווה לשפר את היחסים בין המדינות – דבר שלא קרה. הודו נקטה עמדה ברורה לכיווןן של מדינות ערב. בהקשר של המזרח התיכון, אי-ההזדהות שלה התבטאה בעיקר בחוסר מעורבותה במתרחש, ולכן לא הצליחה להיות גורם אקטיבי ומהותי בזירה.

נהרו, שהיה ממשיך דרכו של מהטמה גנדהי והושפע ממנו, הביע סולידריות עם העם היהודי. עם זאת, הודו תפסה את הציונות כבעייתית מכיוון שהיא באה על חשבון זכויות הפלסטינים. בעייתיות זו התחדדה לנוכח תוכנית החלוקה הטראומטית שעברה הודו בעצמה עם פקיסטאן. התעצמות העוינות כלפי ישראל לאחר תוכנית החלוקה נבעה בעיקר מהמדיניות האנטי-ישראלית שהובילה מפלגת הקונגרס, בשל חששה מתגובת המיעוט המוסלמי המשמעותי בהודו.⁷

משבר ההתבגרות: הידוק יחסים

לאחר העשורים הראשונים, שבהם הרשתה לעצמה לא להזדהות בזירה הבינלאומית, החלה תקופה משברית שבה התמודדה הודו עם אתגרים פנימיים כלכליים וחברתיים שאילצו אותה לשנות את מדיניות החוץ שלה בכלל, ואת המדיניות כלפי המזרח התיכון בפרט. בתחילת שנות ה-90, לאחר סיום

נקודת מפנה חשובה הגיעה לאחר אסון התאומים בספטמבר 2001. הטרור קיבל זהות של טרור אסלאמי רדיקלי, וגם הודו נפגעה ממנו בפיגועי הטרור בבניין הפרלמנט ב־2001 ומתקפת הטרור במומבאי ב־2008.¹⁴ מאז הודו שואפת לאחד את מדינות מערב אסיה במלחמה נגד הטרור.¹⁵ לאחר אירועים אלה הכירה הודו יותר ויותר בחשיבות המערכת האזורית ובהגברת המעורבות שלה במזרח התיכון. בזמן ממשלת מנמוהן סינג בשנים 2004–2014, ובעיקר בקדנצייה השנייה שלה, הייתה תחושה שהודו הולכת לכיוון זה. סינג נפגש עם מלך סעודיה פהד והשניים חתמו על מזכרי הבנות ששיקפו עידן חדש של שותפות אסטרטגית. כמו כן, התקיימו ביקורים רמי דרג בין הצדדים, אך התנופה לא הגיעה רחוק מכיוון שהרכב הקואליציה היה מגוון, UPA (ברית פרוגרסיבית מאוחדת),¹⁶ סינג לא הצליח לתרגם את השאיפות המדיניות שלו לכדי מדיניות סדורה.

הכניסה המהוססת של הודו לאזור מערב אסיה השתנתה לחלוטין עם השינוי הפוליטי ב־2014. אם עד עליית התבססה מדיניות החוץ ההודית כלפי האזור על ניטרליות ומדיניות אנטי־קולוניאליסטית, נראה כי תקופת מודי הביאה לסיומה של האידיאולוגיה הבלתי מזדהה ולתחילת מדיניות הדוגלת בריבוי קשרים עם שחקנים שונים בזירה הבין־לאומית

בשל אירועי "האביב הערבי" ועליית האסלאם הקיצוני במזרח התיכון בדמות ארגון דאעש, החלה הודו לתמרן בין השחקנים השונים במערכת האזורית. בתחילה היא נמנעה מלנקוט עמדה ברורה בנוגע לתהליכים במזרח התיכון, מתוך ניסיון לשמור על הניטרליות הדתית שעימה היא מזוהה, אך דווקא עמדה זו הייתה לה לרועץ בעיני מדינות המפרץ, שרצו שתהיה ברורה יותר בנושא.¹⁷ המורכבות הלכה והחריפה בשל רצונה של הודו שלא להשתייך לגל הדתי הקיצוני ששטף את העולם הערבי, אך עדיין לשמור על זיקה ערבית. כאמור, הודו ניסתה למצב את עצמה כמדינה חילונית ניטרלית מבחינה דתית (אף על פי שמתגוררת בה האוכלוסייה המוסלמית השנייה בגודלה בעולם). מסיבה זו הודו ראתה חשיבות בתמיכתן של מדינות חילוניות כבר משנות ה־60, בהן המדינות הערביות במזרח התיכון שנחשבו חילוניות. עד שלב זה מעורבותה בזירה של מערב אסיה הייתה מוגבלת באופן יחסי, הן בשל מתיחות פוליטית פנימית והן בשל הבחירה של הודו להצטייר כגורם חילוני ומתון. כל אלה עצרו את הודו מלבסס את עצמה בצורה ברורה כשחקנית חשובה ומובילה במערכת האזורית.

הפקטור של מודי

הכניסה המהוססת של הודו לאזור מערב אסיה השתנתה לחלוטין עם השינוי הפוליטי ב־2014. אם עד עליית התבססה מדיניות החוץ ההודית כלפי האזור על ניטרליות ומדיניות

אנטי־קולוניאליסטית, נראה כי תקופת מודי הביאה לסיומה של האידיאולוגיה הבלתי מזדהה ולתחילת מדיניות הדוגלת בריבוי קשרים עם שחקנים שונים בזירה הבין־לאומית. מודי הדגיש את החשיבות של אזור מערב אסיה, ועקב כך ביקרו בו אישים רמי דרג ונחתמו הסכמים של שותפות אסטרטגית. השינוי בתקופת מודי נבע משתי מטרות חשובות: מיצוב הודו כשחקנית גלובלית עולמית ומינוף יחסי החוץ כדי לשפר את הכלכלה ההודית.¹⁸ ההבנה הייתה שככל שהודו תהיה אטרקטיבית להשקעות מבחוץ כך תעלה יוקרתה. זאת בניגוד מוחלט למטרות של עיצוב מדיניות החוץ בשנים הראשונות לעצמאותה של הודו שנועדו לשרת את הישרדותה. נוסף על כך, השלטון של מודי מנסה לכפר על הפער שנוצר עקב הכניסה של סין לאזור, דבר שמאתגר את מדיניות החוץ שלה בכלל ובאזור מערב אסיה בפרט. למדינות המפרץ ולישראל תפקיד חשוב בתחום זה, ובשנים האחרונות גבר שיתוף הפעולה איתן.¹⁹

קפיצת המדרגה בתקופתו של מודי באה לידי ביטוי בפעולות ואירועים רבים בזירת המזרח התיכון. בניגוד למדיניות הממשלות הקודמות, מודי שם דגש גם על הפזורה ההודית שנמצאת במערב אסיה ומונה 8.7 מיליון הודים. המשמעות היא שנכנס להודו כסף רב דרך הפזורה, המוערך בכ־35 מיליארד דולר בשנה (נכון ל־2019). מודי שם דגש על אזור המפרץ באופן אישי. באוגוסט 2015 ביקר באבו דאבי – ביקור ראשון של ראש ממשלת הודו מאז אינדירה גנדהי ב־1981. הוא חזר לבקר שם ב־2018 וב־2019. ב־2017 כיבד אותו השליט בפועל של איחוד האמירויות בן זאיד אאל נהיאן כאורח הראשי בחגיגות יום הרפובליקה של הודו, אז חתמו שתי המדינות על הסכם שותפות אסטרטגית מקיפה וקבעו שיתופי פעולה בתחומים כמו אנרגיה, השקעות, הגנה וביטחון ימי.

במקביל למעבר של הודו מאי־הזדהות ליצירת ריבוי קשרים במערכת האזורית, מתרחש גם שינוי ביחסה לסכסוך הישראלי פלסטיני – נושא שעמד בבסיס היחסים של הודו עם מדינות ערב. עם השנים נדחקה הסוגיה הפלסטינית בסדר העדיפויות של מדינות ערב השונות, וכך הוסר המכשול ליחסיה של הודו עם ישראל. אחד החיזוקים האחרונים הוא הסכמי אברהם שנחתמו ב־15 בספטמבר 2020 בבית הלבן.²⁰ הייחודיות של ההסכמים היא העיסוק במגוון נושאים כמו מסחר, בריאות, תרבות, ביטחון וטכנולוגיות מידע. ההסכם מעניק להודו הזדמנויות חדשות, מגביר את האינטרסים הכלכליים בקרב המדינות באזור, והוא ליבת ההתקשרויות ההודיות עם ישראל ואיחוד האמירויות. החתימה על הסכמי אברהם, יחד עם היחסים המצוינים שיש להודו עם איחוד האמירויות וישראל, הם קרקע פורייה לחיזוק מעמדה של הודו באזור הנפיץ.²¹ מודי שם את היחסים של הודו וישראל במוקד מדיניות החוץ ההודית באזור בצורה פומבית ולא מתנצלת.

הקשרים עם האזור חשובים לא רק להודו, אלא גם עבור מערב אסיה, בשל ההתפתחות הכלכלית של הודו בשני העשורים האחרונים. באיחוד האמירויות נמצאת פזורה הודית גדולה (ההודים הם 30% מהאוכלוסייה), וכיום עומד היקף המסחר בין הודו לאיחוד האמירויות על 59 מיליארד דולר (בשעה שהיקף המסחר עם ישראל נמוך בהרבה).²² ב־2021 הצהירה הודו כי השאיפה היא להקפיץ את הסחר עם שתי המדינות יחד ל־115 מיליארד דולר עד 2026. גם בישראל מבינים את פוטנציאל המסחר בין שתי המדינות, כאשר השאיפה היא

דונלד רמספלד, מזכיר ההגנה של ארצות הברית ופרנב מוקהרגי, שר ההגנה הודי, בפנטגון, וושינגטון הבירה, 2005. עבור המדינות שהשתחררו מהעול הקולוניאליסטי, בחירה במי מן הצדדים לא הייתה אפשרית. צילום: ויקיפדיה

מגמה הדרגתית של תחילת מעורבות ושינוי תפיסתי במדיניות החוץ הודית את אזור מערב אסיה. שינוי זה, יחד עם דחיקת הנושא הישראלי-פלסטיני מסדר היום, הביאו לכך שבשנות האלפיים החלה הודו למצב את מעמדה באזור זה כשחקנית חשובה. מהלך זה הואץ בעקבות עליית הטרור האסלאמי הרדיקלי ואירועי "האביב הערבי".

עם עלייתו לשלטון של מודי ב-2014 התבטלה לחלוטין מדיניות אי-ההזדהות והתגבשה עמדה הפוכה ואקטיבית, שכללה ריבוי קשרים עם מדינות שונות, ובייחוד עם מדינות אזור מערב אסיה. עמדה זו נבעה מהתפיסה של מודי את הודו כמעצמה מובילה במערכת הגלובלית בכלל ובמערכת האזורית האסייתית בפרט. ההתפתחות האחרונה בהקשר זה הייתה הסכמי אברהם והיווצרות הקואד החדש שכלל את הודו, איחוד האמירויות, ארצות-הברית וישראל, שמבסס באופן רשמי את מעמדה של הודו כשותפה אסטרטגית באותה שורה עם המעצמות האזוריות והמעצמה הבין-לאומית ארצות-הברית. התפתחות זו גם מלמדת כי הודו השכילה להדביק את הפער מול יריבתה סין, מעצמה המבוססת באזור זה שנים, ולמצב את עצמה כשחקנית רלוונטית במערכת האזורית של מערב אסיה.

נותר לראות איזו צורה תלבש ברית חדשה זו בין הודו, ישראל, איחוד האמירויות וארצות-הברית, אך ברור שהיא מסמלת שלב חדש במרוץ הכלכלי העולמי. מנקודת מבט ישראלית, יש התעוררות בין-לאומית סביב חשיבותם של נושאים לא ביטחוניים באזור המזרח התיכון. ישראל ושכנותיה ירוויחו מכך שהמעצמות, ובמיוחד מעצמה כמו הודו, מכירות ביתרונות של פעילות אקטיבית בזירה המורכבת של המזרח התיכון.

ההערות למאמר זה מתפרסמות בסוף הגיליון.

לחק את שיתוף הפעולה בתחומים כמו סייבר, כימיקלים וציוד רפואי. ביחסי המדינות אפשר לזהות מעבר מיחסים של מוכר-לקוח לשיתופי פעולה נרחבים. בעקבות ההסכם אף הוקמה פדרציה בין-לאומית של לשכות המסחר ההודי-ישראליות באיחוד האמירויות הערביות, שמשימתה העיקרית היא טיפוח חדשנות, מסחר והשקעות.²³

התפתחות נוספת הגיעה ב-19 באוקטובר 2021, אז נפגשו באופן היברידי שרי החוץ של הודו, איחוד האמירויות, ישראל וארצות-הברית. השרים סיכמו על הקמתו של פורום קואד – פורום כלכלי בין-לאומי חדש שמטרתו לשתף פעולה ולנצל את הידע והניסיון שכל מדינה מביאה עימה. כבר מן ההתחלה הצהירו השחקניות בקואד כי אין לפורום עניין צבאי-אסטרטגי, ומטרתו שיתוף פעולה בתחומים שאינם קשורים לביטחון.²⁴ המדינות חתמו על ההסכם הראשון אי פעם, שכלל ייצור טכנולוגיות של ניקוי סולרי רובוטי על-ידי חברה ישראלית בהודו עבור פרויקט באיחוד האמירויות.²⁵ הפגישה הראשונה של הפורום נערכה בעת ביקורו של שר החוץ ההודי בישראל באוקטובר 2021, מה שמעיד על החשיבות שהודו מייחסת לישראל.²⁶ המשך הידוק הקשרים בין המדינות יכול להוביל להתבססות של הודו באזור בצורה אקטיבית יותר.²⁷

סיכום

מאמר זה ביקש לבחון את הבעיות שהודו נאלצה להתמודד איתן בעיצוב מדיניות החוץ שלה במזרח התיכון ואת השפעתן על היחסים בינה לבין ישראל. בתקופת המלחמה הקרה הודו החזיקה באופן מוצהר בעמדה של אי-הזדהות ונמנעה ממעורבות בזירה הבין-לאומית, בעיקר בשל הצורך בסיוע של המעצמות המובילות ארצות-הברית וברית המועצות נוסף על תמיכתן של מדינות ערב. בשנות ה-90, לעומת זאת, הסתמנה

